

5.2 ΠΡΑΞΕΙΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ C ΤΩΝ ΜΙΓΑΔΙΚΩΝ

Σύμφωνα με τον ορισμό του $\mathbb{C}$, η πρόσθεση και ο πολλαπλασιασμός δύο μιγαδικών αριθμών γίνονται όπως ακριβώς και οι αντίστοιχες πράξεις με διώνυμα $a+bx$ στο $\mathbb{R}$, όπου βέβαια αντί για x έχουμε το i . Έτσι:

• Για την **πρόσθεση** δύο μιγαδικών αριθμών $a+bi$ και $\gamma+di$ έχουμε:

$$(a+bi) + (\gamma+di) = (a+\gamma) + (\beta+\delta)i.$$

Για παράδειγμα, $(3+4i) + (5-6i) = (3+5) + (4-6)i = 8-2i.$

• Για την **αφαίρεση** του μιγαδικού αριθμού $\gamma+di$ από τον $a+bi$, επειδή ο αντίθετος του μιγαδικού $\gamma+di$ είναι ο μιγαδικός $-\gamma-di$, έχουμε:

$$(a+bi) - (\gamma+di) = (a+bi) + (-\gamma-di) = (a-\gamma) + (\beta-\delta)i.$$

Δηλαδή

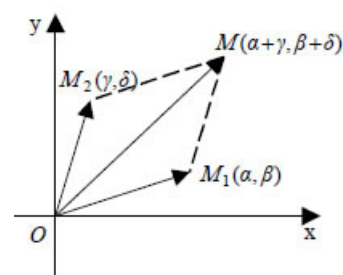
$$(a+bi) - (\gamma+di) = (a-\gamma) + (\beta-\delta)i.$$

Για παράδειγμα $(3+4i) - (5-6i) = (3-5) + (4+6)i = -2+10i$

Αν $M_1(a,\beta)$ και $M_2(\gamma,\delta)$ είναι οι εικόνες των $a+bi$ και $\gamma+di$ αντιστοίχως στο μιγαδικό επίπεδο, τότε το άθροισμα

$$(a+bi) + (\gamma+di) = (a+\gamma) + (\beta+\delta)i$$

παριστάνεται με το σημείο $M(a+\gamma, \beta+\delta)$.

Επομένως, ισχύει $\vec{OM} = \vec{OM}_1 + \vec{OM}_2$, δηλαδή:

"Η διανυσματική ακτίνα του αθροίσματος των μιγαδικών $a+bi$ και $\gamma+di$ είναι το άθροισμα των διανυσματικών ακτίνων τους".

Επίσης, η διαφορά

$$(a+bi) - (\gamma+di) = (a-\gamma) + (\beta-\delta)i$$

παριστάνεται με το σημείο

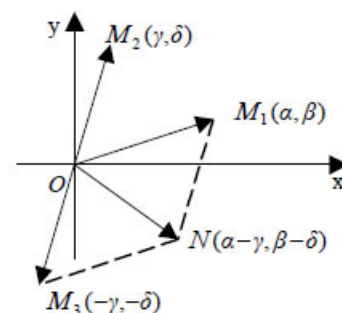
$$N(a-\gamma, \beta-\delta).$$

Επομένως, ισχύει $\vec{ON} = \vec{OM}_1 - \vec{OM}_2$,

δηλαδή:

"Η διανυσματική ακτίνα της διαφοράς των μιγαδικών $a+bi$ και $\gamma+di$ είναι η διαφορά των διανυσματικών ακτίνων τους".

• Για τον **πολλαπλασιασμό** δύο μιγαδικών $a+bi$ και $\gamma+di$ έχουμε:

$$(a+bi)(\gamma+\delta i) = (a\gamma - b\delta) + (a\delta + b\gamma)i.$$

Για παράδειγμα,

$$(3+4i) \cdot (5-6i) = 15 - 18i + 20i - 24i^2 = (15+24) + (20-18)i = 39 + 2i.$$

Ειδικότερα, έχουμε: $(a+bi)(a-bi) = a^2 + b^2$ .. Ο αριθμός $a-bi$ λέγεται **συζυγής** του $a+bi$ και συμβολίζεται με $\overline{a+bi}$. Δηλαδή,

$$\overline{a+bi} = a-bi.$$

Επειδή είναι και $\overline{a-bi} = a+bi$, οι $a+bi$, $a-bi$ λέγονται **συζυγείς μιγαδικοί**.

• Τέλος, για να εκφράσουμε το πηλίκο $\frac{a+bi}{\gamma+\delta i}$, όπου $\gamma+\delta i \neq 0$, στη μορφή $k+li$, πολλαπλασιάζουμε τους όρους του κλάσματος με το συζυγή του παρονομαστή και έχουμε:

$$\frac{a+bi}{\gamma+\delta i} = \frac{(a+bi)(\gamma-\delta i)}{(\gamma+\delta i)(\gamma-\delta i)} = \frac{(a\gamma+b\delta) + (b\gamma-a\delta)i}{\gamma^2+\delta^2} = \frac{a\gamma+b\delta}{\gamma^2+\delta^2} + \frac{b\gamma-a\delta}{\gamma^2+\delta^2}i.$$

Δηλαδή,

$$\frac{a+bi}{\gamma+\delta i} = \frac{a\gamma+b\delta}{\gamma^2+\delta^2} + \frac{b\gamma-a\delta}{\gamma^2+\delta^2}i.$$

Για παράδειγμα:

$$\frac{2+i}{1-3i} = \frac{(2+i)(1+3i)}{(1-3i)(1+3i)} = \frac{2+6i+i+3i^2}{1+9} = \frac{-1+7i}{10} = -\frac{1}{10} + \frac{7}{10}i.$$

Δύναμη Μιγαδικού

Οι δυνάμεις ενός μιγαδικού αριθμού z με εκθέτη ακέραιο ορίζονται ακριβώς όπως και στους πραγματικούς, δηλαδή ορίζουμε:

$$z^1 = z, \quad z^2 = z \cdot z, \dots, \text{ και γενικά } z^n = z^{n-1} \cdot z,$$

για κάθε θετικό ακέραιο n , με $n > 1$. Επίσης, αν $z \neq 0$, ορίζουμε

$$z^0 = 1, \quad z^{-n} = \frac{1}{z^n} \text{ για κάθε θετικό ακέραιο } n.$$

Για τις δυνάμεις των μιγαδικών αριθμών ισχύουν οι ίδιες ιδιότητες που ισχύουν και για τις δυνάμεις των πραγματικών αριθμών. Ιδιαίτερα για τις δυνάμεις του i έχουμε:

$$i^0 = 1, \quad i^1 = i, \quad i^2 = -1, \quad i^3 = i^2 i = -i.$$

Στη συνέχεια παρατηρούμε ότι είναι:

$$i^4 = i^2 i^2 = 1, \quad i^5 = i^4 i = 1 \cdot i = i, \quad i^6 = i^4 i^2 = 1 \cdot i^2 = -1, \quad i^7 = i^4 i^3 = 1 \cdot i^3 = -i,$$

δηλαδή, μετά το i^4 οι τιμές του i^n επαναλαμβάνονται. Άρα, για να υπολογίσουμε συγκεκριμένη δύναμη του i , γράφουμε τον εκθέτη n στη μορφή $n=4\rho+\nu$, όπου ρ το πηλίκο και ν το υπόλοιπο της ευκλείδειας διαίρεσης του n με το 4, οπότε έχουμε:

$$i^n = i^{4\rho+\nu} = i^{4\rho} i^\nu = (i^4)^\rho i^\nu = 1^\rho i^\nu = i^\nu = \begin{cases} 1, & \text{αν } \nu=0 \\ i, & \text{αν } \nu=1 \\ -1, & \text{αν } \nu=2 \\ -i, & \text{αν } \nu=3 \end{cases}$$

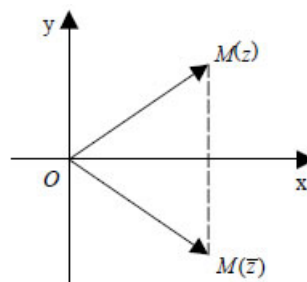

$$i^{21} = i^{4 \cdot 5 + 1} = i^1 = i.$$

Ιδιότητες Συζυγών

Επειδή οι συζυγείς μιγαδικοί, όπως θα δούμε στις επόμενες παραγράφους, μας διευκολύνουν στη μελέτη των μιγαδικών αριθμών, θα αναφερθούμε ιδιαίτερα σε αυτούς.

- Στο μιγαδικό επίπεδο οι εικόνες $M(\alpha, \beta)$ και $M'(\alpha, -\beta)$ δύο συζυγών μιγαδικών $z = \alpha + \beta i$ και $\bar{z} = \alpha - \beta i$ είναι σημεία συμμετρικά ως προς τον πραγματικό άξονα.

- Για δύο συζυγείς μιγαδικούς αριθμούς $z = \alpha + \beta i$ και $\bar{z} = \alpha - \beta i$ μπορούμε εύκολα, με εκτέλεση των πράξεων, να διαπιστώσουμε ότι:

$$z + \bar{z} = 2\alpha$$

$$z - \bar{z} = 2\beta i$$

- Αν $z_1 = \alpha + \beta i$ και $z_2 = \gamma + \delta i$ είναι δυο μιγαδικοί αριθμοί, τότε:

$$1. \quad \overline{z_1 + z_2} = \bar{z}_1 + \bar{z}_2$$

$$2. \quad \overline{z_1 - z_2} = \bar{z}_1 - \bar{z}_2$$

$$3. \quad \overline{z_1 \cdot z_2} = \bar{z}_1 \cdot \bar{z}_2$$

$$4. \quad \overline{\left(\frac{z_1}{z_2} \right)} = \frac{\bar{z}_1}{\bar{z}_2}.$$

Οι ιδιότητες αυτές μπορούν να αποδειχτούν με εκτέλεση των πράξεων. Για παράδειγμα έχουμε:

$$\overline{z_1 + z_2} = \overline{(\alpha + \beta i) + (\gamma + \delta i)} = \overline{(\alpha + \gamma) + (\beta + \delta)i}$$

$$C = (\alpha + \gamma) - (\beta + \delta)i = (\alpha - \beta i) + (\gamma - \delta i) = \bar{z}_1 + \bar{z}_2.$$

Οι παραπάνω ιδιότητες ισχύουν και για περισσότερους από δυο μιγαδικούς αριθμούς. Είναι δηλαδή:

$$\overline{z_1 + z_2 + \dots + z_n} = \bar{z}_1 + \bar{z}_2 + \dots + \bar{z}_n$$

$$\overline{z_1 \cdot z_2 \cdot \dots \cdot z_n} = \bar{z}_1 \cdot \bar{z}_2 \cdot \dots \cdot \bar{z}_n.$$

Ιδιαίτερα, αν είναι $z_1 = z_2 = \dots = z_n = z$, τότε η τελευταία ισότητα γίνεται:

$$\overline{(z^n)} = (\bar{z})^n$$

Για παράδειγμα,
$$\overline{\left(\frac{2-3i}{4+5i} \right)^3} = \left[\overline{\left(\frac{2-3i}{4+5i} \right)} \right]^3 = \left(\frac{2+3i}{4-5i} \right)^3.$$

Επίλυση της Εξίσωσης $az^2 + \beta z + \gamma = 0$ με $a, \beta, \gamma \in \mathbb{R}$, $a \neq 0$

Επειδή $i^2 = -1$ και $(-i)^2 = i^2 = -1$, η εξίσωση $z^2 = -1$ έχει στο σύνολο $\mathbb{C}$ των μιγαδικών αριθμών δύο λύσεις, τις $z_1 = i$ και $z_2 = -i$. Ομοίως, η εξίσωση $z^2 = -4$ έχει στο σύνολο των μιγαδικών αριθμών δύο λύσεις, τις $z_1 = 2i$ και $z_2 = -2i$, αφού

Εργαζόμαστε όπως στην αντίστοιχη περίπτωση στο $\mathbf{R}$ και τη μετασχηματίζουμε, με τη μέθοδο συμπλήρωσης τετραγώνων, στη μορφή:

$$\left(z + \frac{\beta}{2\alpha}\right)^2 = \frac{\Delta}{4\alpha^2},$$

όπου $\Delta = \beta^2 - 4\alpha\gamma$ η διακρίνουσα της εξίσωσης. Έτσι, έχουμε τις εξής περιπτώσεις:

• $\Delta > 0$. Τότε η εξίσωση έχει δύο πραγματικές λύσεις: $z_{1,2} = \frac{-\beta \pm \sqrt{\Delta}}{2\alpha}$

• $\Delta = 0$. Τότε έχει μια διπλή πραγματική λύση: $z = \frac{-\beta}{2\alpha}$

• $\Delta < 0$. Τότε, επειδή $\frac{\Delta}{4\alpha^2} = \frac{(-1)(-\Delta)}{4\alpha^2} = \frac{i^2(\sqrt{-\Delta})^2}{(2\alpha)^2} = \left(\frac{i\sqrt{-\Delta}}{2\alpha}\right)^2$, η εξίσωση

$$\text{γράφεται: } \left(z + \frac{\beta}{2\alpha}\right)^2 = \left(\frac{i\sqrt{-\Delta}}{2\alpha}\right)^2.$$

Άρα οι λύσεις της είναι:

$$z_{1,2} = \frac{-\beta \pm i\sqrt{-\Delta}}{2\alpha}, \quad (1)$$

οι οποίες είναι συζυγείς μιγαδικοί αριθμοί.

Για παράδειγμα, η εξίσωση $z^2 - 5z + 6 = 0$ έχει $\Delta = 25 - 24 = 1 > 0$ και οι λύσεις της είναι: $z_1 = \frac{5+1}{2} = 3$, $z_2 = \frac{5-1}{2} = 2$.

Όμως, η εξίσωση $z^2 - 2z + 2 = 0$ έχει $\Delta = 4 - 8 = -4 < 0$ και οι λύσεις της είναι οι συζυγείς μιγαδικοί αριθμοί:

$$z_1 = \frac{2 + i\sqrt{4}}{2} = 1 + i, \quad z_2 = \frac{2 - i\sqrt{4}}{2} = 1 - i.$$

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Παρατηρούμε ότι και εδώ ισχύουν οι σχέσεις:

$$z_1 + z_2 = \frac{-\beta}{\alpha} \quad \text{και} \quad z_1 z_2 = \frac{\gamma}{\alpha}.$$

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

1. Για τις διάφορες τιμές του θετικού ακέραιου n να υπολογιστεί το άθροισμα

$$S = i + i^2 + i^3 + \dots + i^n.$$

ΛΥΣΗ

Οι προσθετέοι του αθροίσματος έχουν πλήθος n και είναι διαδοχικοί όροι γεωμετρικής προόδου με πρώτο όρο i και λόγο επίσης i . Επομένως, $S = i \frac{i^n - 1}{i - 1}$, οπότε, λόγω της ισότητας $n = 4\rho + \nu$ της ευκλείδειας διαίρεσης του n με το 4, έχουμε τις εξής περιπτώσεις:

• $\nu = 0$. Τότε $n = 4\rho$, οπότε $S = i \frac{1 - 1}{i - 1} = 0$.

$$\bullet v=3. \text{ Τότε } v=4\rho+3, \text{ οπότε } S=i\frac{-i-1}{i-1}=\frac{1-i}{i-1}=-1.$$

2. Να βρεθεί το σύνολο των εικόνων των μιγαδικών z στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο αριθμός $\frac{z-1}{z-2i}$ είναι α) φανταστικός β) πραγματικός.

ΛΥΣΗ

$$\begin{aligned} \frac{z-1}{z-2i} &= \frac{(x-1)+yi}{x+(y-2)i} \\ \text{Αν } z=x+yi, \text{ τότε} &= \frac{(x^2-x+y^2-2y)+i(2x+y-2)}{x^2+(y-2)^2} \\ &= \frac{x^2-x+y^2-2y}{x^2+(y-2)^2} + \frac{2x+y-2}{x^2+(y-2)^2}i. \end{aligned}$$

Επομένως:

α) Ο αριθμός $\frac{z-1}{z-2i}$ είναι φανταστικός, αν και μόνο αν $\frac{x^2-x+y^2-2y}{x^2+(y-2)^2}=0$, δηλαδή, αν και μόνο αν $x^2-x+y^2-2y=0$ και $x^2+(y-2)^2 \neq 0$ ή ισοδύναμα

$$\left(x-\frac{1}{2}\right)^2+(y-1)^2=\frac{5}{4} \text{ και } (x,y) \neq (0,2).$$

Άρα, το σύνολο των εικόνων του z είναι τα σημεία του κύκλου με κέντρο $K\left(\frac{1}{2}, 1\right)$ και ακτίνα $\frac{\sqrt{5}}{2}$, με εξαίρεση το σημείο $A(0,2)$.

β) Ο αριθμός $\frac{z-1}{z-2i}$ είναι πραγματικός, αν και μόνο αν $\frac{2x+y-2}{x^2+(y-2)^2}=0$, δηλαδή, αν και μόνο αν $2x+y-2=0$ και $x^2+(y-2)^2 \neq 0$.

Άρα, το σύνολο των εικόνων του z είναι τα σημεία της ευθείας με εξίσωση $2x+y-2=0$, με εξαίρεση το σημείο $A(0,2)$.

Ασκήσεις

Α' ΟΜΑΔΑΣ

- Να βρείτε τις τιμές του $\lambda \in \mathbf{R}$, ώστε ο $z=(\lambda+3i)(2-i)$ να είναι:
α) πραγματικός αριθμός   β) φανταστικός αριθμός
- Να βρείτε τους πραγματικούς αριθμούς x, y για τους οποίους ισχύει:

3. Στο μιγαδικό επίπεδο να σημειώσετε τις εικόνες και τις διανυσματικές ακτίνες των μιγαδικών αριθμών $1+i$, 1 , i , $-2i$, $3+4i$, $3-4i$, 5 , 0 .
4. Να περιγράψετε γεωμετρικά το σύνολο των εικόνων των μιγαδικών αριθμών z που ικανοποιούν σχέσεις
 α) Το πραγματικό μέρος του z είναι ίσο με μηδέν
 β) Το φανταστικό μέρος του z είναι ίσο με μηδέν
 γ) Το πραγματικό μέρος του z είναι ίσο με το φανταστικό του μέρος.
5. Σε καθεμιά από τις παρακάτω περιπτώσεις να εκτελέσετε τις πράξεις που σημειώνονται και να γράψετε το αποτέλεσμα στη μορφή $a+bi$
 α) $(-4+6i)+(7-2i)$ β) $(3-2i)-(6+4i)$
 γ) $(3+4i)+(-8-7i)+(5+3i)$ δ) $(3+2i)(4+5i)$
 ε) $3i(6+i)$ στ) $(4+3i)(4-3i)$
 ζ) $i(3+i)(2-i)$.
6. Να γράψετε τους παρακάτω μιγαδικούς στη μορφή $a+bi$:
 α) $\frac{1}{1-i}$ β) i^6 γ) i^2+2i+1 δ) $(1+i\sqrt{3})^2$ ε) $\frac{3+i}{2-i}$ στ) $\frac{6-i\sqrt{2}}{1+i\sqrt{2}}$.
7. Να βρείτε τους $x, y \in \mathbf{R}$, για τους οποίους ισχύει:
 α) $(3-2i)^2 - (x+iy) = x-yi$
 β) $\left(\frac{1+i}{1-i}\right)^2 + \frac{1}{x+iy} = 1+i$
 γ) $(3-2i)(2x-iy) = 2(2x-iy) + 2i - 1$.
8. Να υπολογίσετε τις παραστάσεις:
 α) $i^6 + i^{16} + i^{26} + i^{36} + i^{46} + i^{56}$ β) $\frac{1}{i^{11}} - \frac{1}{i^{41}} + \frac{1}{i^{75}} - \frac{1}{i^{1023}}$.
9. Ποιός είναι ο $\bar{z}$, όταν:
 α) $z = -5+7i$ β) $z = -4-9i$ γ) $z = 4i$
 δ) $z = 11$ ε) $z = -i$ στ) $z = 0$
10. Με ποιες συμμετρίες μπορούν να προκύψουν από την εικόνα του μιγαδικού $z=x+yi$ οι εικόνες των μιγαδικών $\bar{z}$, $-z$ και $-\bar{z}$;
11. Αν $z_1 = \frac{5-9i}{7+4i}$ και $z_2 = \frac{5+9i}{7-4i}$, να δείξετε ότι ο z_1+z_2 είναι πραγματικός αριθμός, ενώ ο z_1-z_2 φανταστικός αριθμός.

13. Να λύσετε στο σύνολο των μιγαδικών αριθμών τις εξισώσεις:

α) $x^2 - 3x + 2 = 0$ β) $x^2 - 2x + 3 = 0$ γ) $x + \frac{1}{x} = 1$.

14. Αν μια ρίζα της εξίσωσης $2x^2 + \beta x + \gamma = 0$, όπου $\beta, \gamma \in \mathbb{R}$, είναι $3 + 2i$, να βρείτε τις τιμές των β και γ .

Β' ΟΜΑΔΑΣ

1. Αν α, β, γ και δ είναι πραγματικοί αριθμοί, να εξετάσετε πότε το πηλίκο $\frac{\alpha + \beta i}{\gamma + \delta i}$ είναι πραγματικός αριθμός.

2. Αν $z = \frac{1 - i\sqrt{3}}{2}$, να βρείτε την τιμή της παράστασης $\frac{1}{z^2 - z}$.

3. Να βρείτε την τιμή της παράστασης $(1 + i)^{20} - (1 - i)^{20}$.

4. Πόσες διαφορετικές τιμές μπορεί να πάρει η παράσταση $i^v + i^{-v}$;

5. Να λύσετε τις εξισώσεις

α) $\bar{z} = z^2$ β) $\bar{z} = z^3$.

6. Έστω ο μιγαδικός z με $z \neq 0$. Να δείξετε ότι ο $\frac{z}{\bar{z}} + \frac{\bar{z}}{z}$ είναι πραγματικός και ότι $-2 \leq \frac{z}{\bar{z}} + \frac{\bar{z}}{z} \leq 2$.

7. Να αποδείξετε ότι $(\alpha + \beta i)^{10} + (\beta - \alpha i)^{10} = 0$, όπου $\alpha, \beta \in \mathbb{R}$.

8. α) Για ένα μιγαδικό αριθμό z να αποδείξετε ότι:

- Ο z είναι πραγματικός, αν και μόνο αν $z = \bar{z}$
- Ο z είναι φανταστικός, αν και μόνο αν $z = -\bar{z}$.

β) Αν $\bar{z}_1 = \frac{1}{z_1}$ και $\bar{z}_2 = \frac{1}{z_2}$ και $z_1 \cdot z_2 \neq -1$, να αποδείξετε ότι ο αριθμός $u = \frac{z_1 + z_2}{1 + z_1 z_2}$ είναι πραγματικός, ενώ ο αριθμός $v = \frac{z_1 - z_2}{1 + z_1 z_2}$ είναι φανταστικός.

9. Να βρείτε το γεωμετρικό τόπο των εικόνων των μιγαδικών z για τους οποίους ισχύει:

α) $\operatorname{Re}\left(z + \frac{1}{z}\right) = 5 \operatorname{Re}(z)$ β) $\operatorname{Im}\left(z + \frac{1}{z}\right) = -3 \operatorname{Im}(z)$.